

Cestovanie a turistika v minulosti

(Dejepisná olympiáda – kategória B)

Čestné prehlásenie: Čestne prehlasujem, že som prácu vypracovala samostatne na základe svojich vedomostí a vedomostí získaných zo zdrojov uvedených v zozname bibliografických odkazov.

Anotácia:

Túto prácu sme napísali v rámci 15. ročníka Dejepisnej olympiády v kategórii B: Cestovanie a turistika v minulosti. Cieľom našej práce je priblížiť históriu Cestovania a turizmu. Budeme sa venovať cestovaniu v minulosti. Pripomenieme si osobnosti, ktoré sa cestovaniu venovali, osobitne Móricovi Beňovskému. Priblížime si jeho najznámejšiu cestu a následne kolonizovanie ostrova Madagaskar. Oboznámime sa aj s Dávidom Fröhlichom, autorom prvého známeho výstupu na tatranský štít. Budeme sa venovať aj histórii vývoju turizmu v pohorí Vysoké Tatry. Zameriame sa na najstaršiu tatranskú osadu Starý Smokovec, históriu lanoviek a Košicko-bohumínsku železnicu, ktorá významne prospela k rozvoju turizmu. Veríme, že práca prinesie nové informácie.

Kľúčové slová:

Dávid Fröhlich, Móric Beňovský, Madagaskar, Starý Smokovec, košicko – bohumínska železnica

OBSAH

Obsah

ÚVOD	5
1 CESTOVANIE V MINULOSTI	6
1.1 MÓRIC BEŇOVSKÝ	6
1.1.1 Móric Beňovský a Madagaskar	7
2 TURIZMUS NA SLOVENSKU	10
2.1 VYSOKÉ TATRY	10
2.1.1 História najstaršej tatranskej osady	14
2.1.2 História lanoviek	14
2.1.3 Košicko- bohumínska železnica	16
ZÁVER	17
POUŽITÁ LITERATÚRA.....	18

ÚVOD

Cestovanie a turistika nie sú vymoženosťou súčasnosti, boli rozšírené aj v predchádzajúcich historických obdobiach. Od súčasného cestovania sa odlišovali účelom a aj tým čo podnietilo záujem jednotlivca alebo skupiny ľudí podnikat' cesty. Každý cestovateľ mal vlastný dôvod opustiť domova vydat' sa do neznáma. Motívom bývalo predovšetkým obchodovanie, úradné a diplomatické záujmy, púte na miesta spojené s vierou, poznávanie, cesta na štúdium či kvôli liečbe.

V tejto práci sa budeme venovať počiatkom cestovania. Spomenieme aj známeho slovenského objaviteľa Mórica Beňovského, ktorý kolonizoval 4. najväčší ostrov na svete.

Nesmieme zabudnúť ani na turizmus, ktorý sa ako v ostatných krajinách vyvíjal aj na Slovensku.

Veríme, že Vás práca zaujme a osloví pri objavovaní krásy turizmu na Slovensku a historickej osobnosti cestovania.

1 CESTOVANIE V MINULOSTI

Cestovanie je významným javom modernej spoločnosti a masovo sa rozvíja až v 20. storočí. Nie je ničím, čo by sa netýkalo spoločnosti v minulosti. Ľudia cestovali stále, o čom dodnes svedčia zvyšky ciest vybudovaných napríklad už v období antického Ríma. Na cesty sa vydávali vojaci, kupci, poslovia, králi i pápeži. Len málokedy sa však ľudia vybrali na prázdninové cesty. Potešenie z cestovania bolo výsadou len veľmi obmedzenému počtu.¹⁾

Cestovanie a neustála mobilita boli už odpradáva spôsobom života rozličných nomádskych kmeňov. Stredoveký človek zriedkavo bezdôvodne opustil známy domov a vybral sa na cestu do cudziny.²⁾

1.1 MÓRIC BEŇOVSKÝ

Výraznou osobnosťou, ktorá je na Slovensku ale aj vo viacerých krajinách spätá s cestovaním je Móric Beňovský. Jeho styky aj tie opradené legendami sú zachytené v literatúre faktu ale aj v umeleckej podobe vo viacerých európskych národných literatúrach. Zmienky o ňom nájdeme v afrických, severoamerických ale aj v japonských prameňoch. S jeho menom sa spája aj krátke no na udalosti bohaté pôsobenie v Rusku. Beňovského príchod do Ruska v jeseni 1769 nebol dobrovoľný. Ako vojnový zajatec bol 12. septembra 1770 deportovaný na Kamčatku. Zakrátko sa zblížil so skupinou odsúdených a 27. apríla nasledujúceho roka zorganizovali vzburu proti miestnej posádke, kde bol zastrelený hlavný veliteľ.

¹⁾ PÁNEK, Jaroslav, *Cestování jako modernizační činitel středověké a raně novověké společnosti (Problémy a úkoly českého výzkumu) 1995, s. 10–13.*

²⁾ OHLER, Norbert, *Cestování ve středověku, Praha 2003, s. 11–14*

Lode, ktorými sa vzbúrenci rozhodli opustiť Kmačatku, kotvili uviaznuté v ľade v prístave. Do 12. mája sa vzbúrencom podarilo vyplávať na more, pridala sa k nim i časť vojakov, miestnych obyvateľov a časť posádky lodí. V júli loď zakotvila pri japonských ostrovoch, v auguste pri Tchaj – wane a v septembri pri ostrove Macao, kde v tom čase kotvilo viacero európskych lodí. Medzi členmi posádky nastali vzájomne spory a preto sa len časť rozhodla nalodiť sa na francúzske lode spolu s Beňovským, kde absolvovali plavbu okolo čínskych brehov až na Madagaskar, neskôr okolo afrického pobrežia až do Francúzska.³⁾

1.1.1 Móric Beňovský a Madagaskar

„7. apríla sme zakotvili na ostrove Madagaskare, kde som vo Fort Dauphine vystúpil na breh. Niektoré informácie, ktoré mi poskytol guvernér, vzbudili vo mne želanie vedieť dačo viac o tomto peknom, veľkom ostrove, no na nešťastie som nemohol svoj pobyt predĺžiť a už 14. apríla som musel nastúpiť znovu na palubu“ zaznamenal Móric Beňovský vo svojich Memoároch.⁴⁾

Hneď po príchode do Francúzska z ruského zajatia ponúkol Beňovský svoje služby francúzskej vláde a predložil plány na kolonizáciu Formóny. Namiesto toho francúzska vláda poslala Mórica Beňovského na Madagaskar, aby ostrov kolonizoval a zriadil obchodné stanice. 14. februára 1774 loď zakotvila v cieľi cesty, v severovýchodnej časti ostrova, v zálive Antongil. Beňovského výprava nebola prvým francúzskym pokusom o kolonizáciu Madagaskaru. Výprava musela zápasiť s mnohými prekážkami, s nezdravým podnebím, chorobami, nepriateľským postojom miestneho obyvateľstva. Samotný Beňovský bojoval s averziou guvernérov ostrovov Bourbon a Ile-de-France, ktorí o ňom posielali do Paríža nepriaznivé správy.

³⁾ KODAJOVÁ, Daniela, *Móric Beňovský a Rusko, Móric Beňovský s. 39- 46*

⁴⁾ *Denník Mórica A. Beňovského. Bratislava, Tatran 1966 . 284 s. Edícia Pamäti a dokumenty , s. 178*

Beňovskému sa napokon podarilo prekonať nedôveru miestnych etník a získať si ich priazeň do tej miery, že ho ako „potomka“ ampansacabeho „Raminiho Larizona“ chceli vyhlásiť za svojho kráľa. Preto sa rozhodol nepochybne situáciu aj svoje nové postavenie využiť aby „opustil služby francúzskeho kráľa“ a „príslušníkov tohto udatného a inteligentného kmeňa scivilizoval a vybudoval im trvalú a stálu formu štátu. Poloha ich krajiny, obyvateľstvo, úradná a znamenitá pôda i podnebie spolu s inými priaznivými okolnosťami mi vnukli myšlienku vybudovať tu štátnu moc založenú na národnej nezávislosti.“⁵⁾ 1. októbra 1776 Beňovského na planine Mahevelou vyhlásili žijúce etniká za svojho kráľa, no už po krátkom období sa rozhodol odísť, aby podľa jeho vlastných slov „nadviazal obchodné a priateľské styky s niektorou európskou mocnosťou.“

Beňovský sa však nikdy nevzdal plánov založiť na Madagaskare kolóniu. Keď neuspel so svojím plánom u francúzskeho dvora, hľadal podporu v Rakúsku, Anglicku a USA. Po 2 neúspešných pokusoch v USA skúsil svoje šťastie v Anglicku , keď v roku 1783 podal memorandum o výprave na Madagaskar britskej vláde v Londýne. Tu sa konečne dočkal pomoci, ktorú mu poskytol potomok slávneho portugalského moreplavca, Hyacinth de Magellan. Vďaka Magellanovi, ktorý získal peniaze na financovanie madagaskarského projektu a Benjaminovi Franklinovi, ktorý sa postaral o loď na novú expedíciu na Madagaskar, sa Beňovskému napokon sen splnil. Na svojej poslednej ceste do USA sa mu podarilo nadviazať kontakty s firmou Zollichofer a Messonier v Baltimore, ktorá založila spoločnosť na obchod s Madagaskarom a tak umožnila 25. októbra 1784 na lodi Intrepid uskutočniť vysnívanú výpravu na Madagaskar, kde dorazil v júli 1785.

Z osady Mauretánia, ktorú vybudoval na východnom pobreží, sa pokúšal upevňovať svoju autoritu a rozširovať obchodné kontakty. Cieľom Beňovského bolo „civilizovať“ Madagaskar, t.j. pacifikovať obyvateľstvo a rozvinúť obchod. Beňovského uskutočnené aj zamýšľané aktivity, ktoré vykonával na Madagaskare bez poverenia francúzskej vlády, nemohli ostať bez povšimnutia. Jeden z dvadsiatich dokumentov, ktoré sú archivované vo Francúzskom národnom archíve pod menom Beňovský, obsahuje podrobnú správu kapitána Larchera o priebehu francúzskej trestnej výpravy proti Móricovi Beňovskému, pri ktorej 23. mája 1786 Móric Beňovský pri obrane svojich pozícií zahynul.

Móric Beňovský patril k najväčším výskumným cestovateľom na Madagaskare a jeho správy sa vyznačujú veľkou spoľahlivosťou. Keďže sa nezachovali miestne historické pramene, vytvoriť si určitý obraz o Beňovskom a zrekonštruovať jeho život a pôsobenie na Madagaskare je možné iba na základe údajov obsiahnutých v jeho memoároch a hŕstke ďalších prameňov.⁶⁾

⁵⁾ Denník Mórica Beňovského, c.d., s. 215-216

⁶⁾ PAWLIKOVÁ – VILHANOVÁ, Viera, *Móric Beňovský a Madagaskar*, *Móric Beňovský* s. 47-57

2 TURIZMUS NA SLOVENSKU

Vývoj slovenskej spoločnosti sa vyznačuje oneskorenou modernizáciou. Nemôže preto prekvapiť, že turizmus sa začal na území Slovenska rozvíjať neskôr než v spoločnostiach, ktoré prešli fázou industrializácie, urbanizácie a zvýšenej mobility v skoršom období. Inak povedané: zvyk určitej časti populácie tráviť voľný čas mimo prostredia domova v ktorom človek prežíval dennodenne, nadobudol v slovenskej populácii pevnejšie kontúry až o pár desaťročí neskôr, než tomu bolo v porovnaní s českým obyvateľstvom.

2.1 VYSOKÉ TATRY

Vývoj turizmu, ktorým sa uberalo poznávanie Vysokých Tatier malo v období do roku 1918 najlepšie predpoklady. Záujem o Tatry, ktoré obyvatelia pre „večný sneh“ nazývali „Snežné hory“ sa začína prejavovať v 17. storočí. Tento záujem sa vzťahoval na pár jednotlivcov z pomerov vzdelaných vrstiev žijúcich v podtatranských sídlach.⁷⁾

Vplyv romantizmu a narastajúci záujem o krásy horskej prírody pritiahli do Tatier na konci 18. storočia množstvo zahraničných vedcov, bádateľov a cestovateľov zvedavých na vysoké pohorie v strede Karpát.

⁷⁾ GAJDOŠ, P. – PAŠIAK, J., 1995: *Vývoj sociálno-ekologickej situácie slovenskej spoločnosti. Veda, Bratislava. s.*

Medzi najvýznamnejších patril škótsky lekár, geograf a cestovateľ Robert Townson, ktorý v roku 1793 prešiel mnohé tatranské doliny a štíty, študoval geologické pomery, tatranskú faunu i flóru, barometricky meral tatranské vrcholy a jeho výstupy na Jahňací štít a Lomnický štít sa považujú za prvé zaznamenané výstupy na tieto končiare. Svoje tatranské poznatky opísal v XV. až XVII. kapitole obsiahleho diela Cesta po Uhorsku (Travels in Hungary).⁸⁾

Obr. 1 Výhľad na Tatry v Diele Cesta po Uhorsku

⁸⁾ Dostupné z : https://sk.wikipedia.org/wiki/Robert_Townson

⁹⁾ <https://blogs.bl.uk/european/slovakia/page/2/>

Krása Tatier prilákala aj historika a cestovateľa Dávida Fröhlicha, ktorý je autorom prvej systematickej geografie v Uhorsku a encyklopedického sprievodcu po európskych krajinách. Taktiež je autorom prvého známeho výstupu, kedy sa zachoval Fröhlichov opis túry na tatranský štít v roku 1615.

„...Medzi pohoriami na prvom mieste sú Karpaty. Najstrmšie a najvyššie z týchto horských hrebeňov, ktoré čnejú nad mraky, sú v blízkosti mesta Caesareopolis, všeobecne nazývaného Kežmarok, podľa ktorého ich aj volajú Kežmarským pohorím, alebo vzhľadom na to, že sú stále pokryté snehom, aj Snežným pohorím. Slováci ich označujú ako Tatry alebo Tarcal, čo znamená holé, dolámané vrchy... Skalné veže Kežmarského pohoria sú oveľa divšie a strmšie než talianske, švajčiarske a tirolské Alpy. Sú takmer bez ciest a milovníci prírody ich zriedka navštevujú. Rád by som iba mimochodom poznamenal, že som sa chcel v júni 1615 v spoločnosti dvoch spolužiakov oboznámiť s výškou tohto pohoria. Keď som po veľkej námahe vystúpil na temeno prvej skalnej veže, myslel som si, že som dosiahol konečný cieľ, avšak iba vtedy sa vynoril ďalší, ešte vyšší skalný štít. Keď som liezol po obrovských, voľne ležiacich balvanoch – ak pútnik aspoň jedným z nich pohne z miesta a zhodí ho, pripadne skotúľa do doliny, strhne takýto balvan tisíce ďalších s toľkým rachotom, že sa pútnik zľakne, akoby sa celý vrch váľal a chcel ho pod sebou pochovať – vynoril sa ďalší, ešte mohutnejší končiar. Tak som bol nútený v najväčšom nebezpečenstve života preliezť niekoľko menších vrcholcov, z ktorých každý bol vyšší než predošlý, ako aj taký istý počet svahov nad priepastami, kým som neprenikol po najvyšší štít. Keď som pozrel z tých strmých vrchov dolu do dolín na ich upätie, zarastené ohromnými lesmi, mohol som zbadat iba akúsi tmavú či belasú hĺbku, podobajúcu sa hĺbke vzduchu, ktorú voláme jasným blankytom neba. A zdalo sa mi, že by som nepadol na zem, ale rovno do neba, ak by som sa z tohto vrchu zrútil. Lebo pre ohromnú strminu vyzeralo všetko akosi rozriedené a matné. Keď som vystúpil na vyšší vrch, takmer som uviazol vo veľmi hustej hmle. Keď som ju však za pár hodín prekonal a keď som už bol neďaleko temena vrchu, pozrel som pri oddychu na miesta, kde ma predtým obklopovala hmla a videl som pohybujúce sa stlačené biele mraky. Nad nimi sa mi otvoril nerušený výhľad na niekoľko míľ až za hranice Spiša.“

„Ked' som vystúpil na temeno štítu, bol tam taký riedky a nehybný vzduch, že sa ani len vlások nepohol, hoci som dolu vo vrchoch cítil silný vietor. Z toho som mohol usúdiť, že končiare tohto karpatského pohoria sa vypínajú od úpätia do výšky jednej nemeckej míle a siahajú až do najvyššieho vzdušného pásma, do ktorého už vetry nedosahujú. Vystrelil som z ručnice a spočiatku nebolo počuť väčší zvuk, ako keď sa zlomí nejaká trieska alebo palica. Po nejakom čase však rachot veľmi zosilnel a zaplnil dolnú časť pohoria, kotliny a lesy. Ked' som pri zostupe po niekoľkoročnom snehu v údolnej kotline znova vystrelil z ručnice, nastal väčší a silnejší praskot ako pri výstrele z dela. Zľakol som sa, že sa celý vrch roztrasie a že ma zasype. Ten rachot trval polovicu štvrťhodiny, až zaľahol aj do najvzdialenejších preliačín, odkiaľ sa potom ozvala niekoľkonásobná ozvena. V týchto vysokých horách sneží alebo padá ľadovec aj uprostred leta vždy, keď nad susednou rovinou prší, ako som sa mohol o tom aj vtedy presvedčiť. Svahy Karpát sú zalesnené, schodné a majú mnohé mená.“¹⁰⁾

Dodnes nie je známe, na ktorý tatranský štít Fröhlich vystúpil.

Napriek tomu všetkému cestovný ruch v Tatrách ani zďaleka nedosahoval takú intenzitu ako v oblastiach v iných častiach Európy. Okrem absencie inštitucionalizácie cestovného ruchu bola významnou príčinou značná vzdialenosť Tatier od hlavných komunikačných tepien. V tej dobe hlavne železníc.

Z najbližších konečných staníc železničných tratí (Košíc, Lučenca, Bohumína a Trnavy, v ktorej končila konská železnica) bolo treba do Tatier cestovať poštovými dostavníkmi a potom ešte povozmi, čo bolo komplikované a náročné na čas i financie. Aj preto znamenalo vybudovanie Košicko-bohumínskej železnice a jej podtatranského úseku v roku 1871 veľký impulz pre rozvoj turizmu v Tatrách, ktoré sa stali dostupnými pre záujemcov z Krakova, Prahy, Budapešti i Viedne.

¹⁰⁾ Dostupné z: https://sk.wikipedia.org/wiki/D%C3%A1vid_Fr%C3%B6hlich#%C5%BDivotopis [cit. 2023-02-11]

2.1.1 História najstaršej tatranskej osady

Osada Starý Smokovec je Najstaršia tatranská osada, ktorá vznikla pri kyslých prameňoch v roku 1793, kedy si tu gróf Štefan Csáky postavil svoju poľovnícku chatku. Miestna kyselka sa začala používať nielen ako chutný nápoj, ale jej liečivé účinky sa využívali pri vodoliečbe a klimatických kúpeľoch. Spoločenskú stránku vtedajšej doby znázorňuje pravidelné organizovanie smokoveckých juniálesov, ktoré otváralo letnú kúpeľnú sezónu. Prvá súprava elektrickej železnice z Popradu do Starého Smokovca definitívne otvorila brány do Vysokých Tatier. Práve Štefan Csáky, ktorý v plnej miere nasmeroval orientáciu novej tatranskej osady na kúpeľníctvo. 17. decembra 1883 podpísal zmluvu so spiškosobotským hostinským Jánom Jurajom Rainerom a jeho manželkou Alžbetou na päť rokov. V rokoch 1834 a 1835 tu vybuďoval sieť chodníkov, urobil parkovú úpravu a skvalitnil ubytovacie a stravovacie priestory. V snahe prilákať turistov sa zaviedli pravidelné zimné sezóny ponúkajúce širokú ponuku športových možností, ale aj prepojenie s Hrebienkom, kam začala v roku 1908 premávať pozemná lanovka.¹¹⁾

2.1.2 História lanoviek

Lanovka na Hrebienok bola súčasťou realizácie projektu Tatranskej elektrickej železnice a do prevádzky bola odovzdaná v roku 1908. Na prepravu osôb slúžili dve kabíny s jednou vozňovou triedou. Pozemná lanovka Starý Smokovec - Hrebienok prekonávala výškový rozdiel 254 m. Pôvodná trasa pozemnej lanovky úspešne slúžila návštevníkom Vysokých Tatier až do roku 1967. Visutá lanovka z Tatranskej Lomnice na Lomnický štít bola vybudovaná na popud riaditeľa Štátnych kúpeľov Tatranská Lomnica Juraja Orságha, ktorý presadil výstavbu už v roku 1936.

Slávnostné otvorenie sa konalo v roku 1941. Trasa lanovky má dve časti: z Tatranskej Lomnice na Skalnaté pleso s medzistanicou Štart, ktorá v minulosti plnila štartovaciu funkciu pre sánkarskú a bobovú dráhu.¹²⁾

Obr.2 Visutá lanovka¹³⁾

¹¹⁾ <https://www.vt.sk/hory/region/historia>

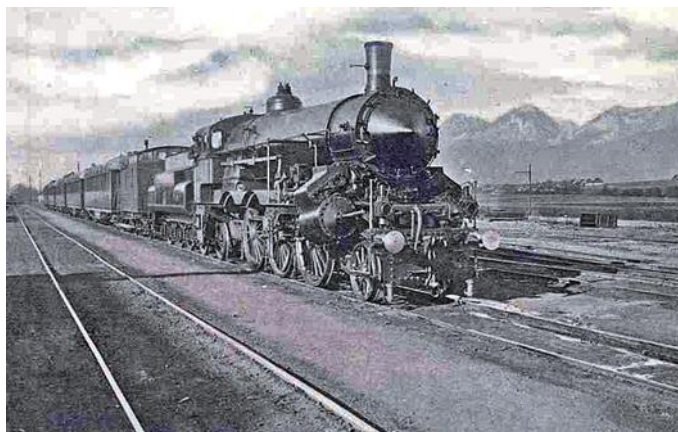
¹²⁾ <https://www.vt.sk/hory/region/historia>

¹³⁾ <https://imhd.sk/nr/galeria-media/1940/tatranska-lomnica-skalnate-pleso/16895/Visuta-lanovka-na-Skalnate-Pleso?>

2.1.3 Košicko – bohumínska železnica

„V roku 1864 bol vo Viedni vydaný *Pamätný spis o Košicko-bohumínskej železnici*, ktorý navrhoval železničnú trať z Košíc údoliami riek Hornád, Váh a Kysuca cez Jablunkovský priesmyk do Bohumína. Koncesiu na výstavbu a prevádzku trate získalo v roku 1866 konzorcium belgických podnikateľov, súrodencov Richeových. Stavba mala pôvodne začať od Košíc (kde končila Tiská železnica), no na podnet sliezskych priemyselníkov sa začala budovať od Bohumína.

S prácami sa začalo koncom roku 1867 a 1. februára 1869 bol otvorený 32 km dlhý úsek z Bohumína do Tešína. Po finančných problémoch stavbu prevzala Anglo-rakúska banka a v roku 1872 bola trať dokončená v celej plánovanej dĺžke.“¹⁴⁾

obr. 3 Košicko- bohumínska železnica¹⁵⁾

¹⁴⁾ https://sk.wikipedia.org/wiki/Košicko-bohumínska_železnica#Vznik [cit. 2023-02-11]

¹⁵⁾ <https://hnonline.sk/history/starsie-dejiny/15668144-trat-ktora-priniesla-prosperitu-košicko-bohumínsku-zeleznicu-dokazali-postavit-rekordne-rychlo>

ZÁVER

História cestovania je bohatá a veľmi zaujímavá, na spôsoby presunu z jedného miesta na druhé a spôsobov cestovania s využitím dopravných prostriedkov.

Už v počiatkoch praveku možno pozorovať, ako človek „cestoval“ a objavoval metódou pokus-omyl. Vhodné podmienky podnietili objavy a zápisky veľkej osobnosti cestovania, ako je Móric Beňovský či Dávid Frönlich. Obaja zanechali hmotné dedičstvo.

V súčasnosti pozorujeme nárast turizmu na Slovensku. V popredí sa držia Vysoké Tatry, ktoré navštevujú turisti z okolitých krajín. Taktiež ich láka veľa atrakcií, ktoré sa nachádzajú v blízkosti Vysokých Tatier. Hoci turizmus vo Vysokých Tatrách je celkom finančne drahší určite krása hôr a unikátne prostredie stojí za to. Cestovanie a turizmus považujeme ako špecifickú formu cestovania, ktorých rozbor nám sprostredkuje množstvo informácií o tom, ako ľudia zažívajú a poznávajú svet, aký je ich obraz iných i vnímanie seba samých ako spoločnosti. Chápanie minulých dejov nám pomôže porozumieť i súčasnosti.

Veríme, že práca priniesla výsledky a objasnila problematiku dejín cestovania a turistiky na našom území, poskytla prehľad o osobách, a ukázala históriu jedného z najslávnejších cestovateľov, ktorý pochádzal z nášho územia.

POUŽITÁ LITERATÚRA

KOCÁK, M. , 1997: Móric Beňovský – cestovateľ, vojak a kráľ

CHORVÁT, I. , 2007: Cestovanie a Turizmus v zrkadle času